

УДК 37.091.113

Надія Стеценко

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Визначено сутність понять «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід» та «методична компетентність керівника освітнього закладу». З'ясовано, що методичні компетентності є провідними у системі професійних компетентностей керівника загальноосвітньої установи, оскільки вони визначають рівень володіння всіма іншими компетентностями. Встановлено, що у загальному вигляді структура методичної компетентності керівників загальноосвітньої школи може бути представлена такими компонентами: методична освіченість, методичне мислення, методична творчість, методична культура.

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, методична компетентність керівника освітнього закладу, методична освіченість, методичне мислення, методична творчість, методична культура.

Определена сущность понятий «компетентность», «компетенция», «компетентностный подход» и «методическая компетентность руководителя образовательного учреждения». Выяснено, что методические компетентности являются ведущими в системе профессиональных компетенций руководителя общеобразовательного учреждения, поскольку они определяют уровень владения всеми другими компетентностями. Установлено, что в общем виде структура методической компетентности руководителей общеобразовательной школы может быть представлена такими компонентами: методическая образованность, методическое мышление, методическая творчество, методическая культура.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, компетентностный подход, методическая компетентность руководителя образовательного учреждения, методическая образованность, методическое мышление, методическая творчество, методическая культура.

The article defines the concept of «competence», «competence», «competence approach» and «methodological competence of the manager of an educational institution». The author thinks that methodological competencies are important for the system of professional competences of the manager of an educational institution, since they determine the level of all other competencies. It has been established that in general the structure of methodical competence of

managers of an educational institutions can be represented by the following components: methodical education, methodical thinking, methodical creativity, methodical culture. Methodical competence is included in the structure of vocational and pedagogical competence of managers of an educational institutions and is forming in the process of their training and advanced training in higher educational institutions, and also in the process of self-training. The presence of a clear structure of the methodological competence of the manager of an educational institute is promotes its effective work with all participants the educational process.

Key words: *competence, competence, competence approach, methodical competence of the manager of an educational institution, methodical education, methodical thinking, methodical creativity, methodical culture.*

Новий зміст та структура загальноосвітньої школи вимагає підготовки управлінських кадрів, які здатні працювати у мінливих умовах ринку праці, готових до постійного професійного зростання та саморозвитку.

Розв'язанню цієї проблеми є компетентнісний підхід до підготовки зазначених фахівців, які здатні працювати в освітньому просторі на рівні світових освітніх стандартів.

У Національній рамці кваліфікацій компетентність/компетентності визначаються як «здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості» [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що безпосередньо проблемі формування професійної компетентності керівника загальноосвітнього закладу присвятили свої праці І. А. Зязюн, Л. І. Даниленко, Т. М. Сорочан, О. І. Пометун. Проблема формування методичної компетентності керівників загальноосвітніх закладів на даний час залишається недостатньо вивченою, особливо на даному етапі реформування системи освіти. Немає також і єдиного підходу до визначення понять «компетенція» та «компетентність».

Так, А. В. Хуторський вважає, що компетенція – це готовність людини до мобілізації знань, умінь, зовнішніх ресурсів для ефективної діяльності в конкретній життєвій ситуації [9, с. 152].

Ю. Б. Рубін трактує компетенції – як особисту властивість спеціаліста вирішувати визначений тип професійних задач, а компетентність – як сукупність компетенцій [3, с. 331].

Ф. В. Шаріпов визначає компетентність – як сукупність рис (характеристик) особистості, що дозволяють їй якісно виконувати визначену діяльність, що направлена на вирішення проблем (задач) в якійсь галузі. Компетентність – це те, чого досяг конкретний спеціаліст, вона характеризує міру освоєння компетенції і визначається можливістю вирішувати поставлені задачі. Компетенція – це те, на що претендує

людина, це коло питань, в яких вона добре обізнана, має знання і досвід. Компетенція – це характеристика місця, а не особистості, тобто параметр соціальної ролі людини [10, с. 73].

Варданян Ю. В. розглядає поняття «компетенція» та «компетентність» як різнорівневі. Компетенція – це статусні можливості здійснення людиною державних, соціальних і особистісних повноважень у певному виді діяльності. Компетентність у широкому сенсі розуміється як ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що дозволяє індивіду успішно функціонувати в суспільстві та інтегруватися в нього. У вузькому сенсі компетентність розглядається як діяльнісна характеристика, як міра інтегрованості людини в діяльність, що передбачає певну світоглядну спрямованість особистості, ціннісне ставлення до діяльності та її предметів [1].

У Концепції Нової української школи дається таке визначення: «Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [5].

Мета статті – проаналізувати дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, встановити сутність методичної компетентності керівників загальноосвітніх закладів, розкрити структуру методичної компетентності майбутніх управлінців.

Аналіз різних підходів до визначення понять «компетентність» та «компетенція», свідчить про те, що більшість учених-дослідників розглядають компетенції – як потенціальну готовність виконувати відповідний вид діяльності, а компетентність – це результат оволодіння компетенціями. Методичну компетенцію ми будемо розглядати як складову професійної компетентності керівника освітньої установи.

Формування методичної компетентності майбутніх керівників загальноосвітньої школи відбувається в ході гуманітарної і соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки.

Методичні компетентності є провідними у системі професійних компетентностей, оскільки вони визначають рівень володіння всіма іншими компетентностями. Термін *«методика»* включає *конкретні принципи, форми та засоби використання методів, за допомогою яких здійснюється більш глибоке пізнання різноманітних проблем та їх розв'язання.*

Методика вирішує тактичні проблеми – розробляє певні алгоритми діяльності в конкретних умовах, з конкретним педагогічним об'єктом, використовуючи певну систему засобів, тощо. Вона містить опис сукупності методів, системи прийомів і засобів, що застосовуються для дослідження різних явищ. Методика відповідає на запитання: «Як, яким способом організувати діяльність» її *основна функція* – організація самої діяльності.

Тому вона повинна мати такі *характеристики*: правильність, обґрунтованість, економічність, оптимальність, контроль за маніпуляцією та за дотриманням умов і правил проведення наукових пошуків, ведення документації, таблиць тощо [11]. Виходячи із поняття «методика» можна стверджувати, що керівник освітньої установи повинен бути методично озброєним для успішного здійснення управлінської діяльності, тобто володіти методичною компетентністю.

У науковій літературі велика увага приділяється формуванню методичної компетентності учителів. Зокрема, Т. Б. Волобуєва вважає, що методична компетентність передбачає володіння різноманітними методами навчання, знання дидактичних методів, прийомів і вміння застосовувати їх у процесі навчання, знання психологічних механізмів засвоєння знань і вмінь [2, с. 33–42], в структуру методичної компетентності педагога, на її думку, входить: знання методології та методів науково-педагогічного дослідження, знання і вміння з проектування і конструювання освітньо-виховного процесу, усвідомлення, формулювання і творче розв'язання педагогічних завдань, методологічна рефлексія [2, с. 36–37].

О. В. Лебедева зазначає, що методична компетентність – це знання в галузі дидактики, методики навчання предмета, уміння логічно обґрунтовано конструювати навчальний процес для конкретної дидактичної ситуації з урахуванням психологічних механізмів засвоєння [6, с. 11].

О. Н. Ігна виділяє такі компоненти методичної компетентності педагога: а) знання і навички в галузі теорії, технології і методики навчання предмета; б) володіння методичною термінологією; в) методичні уміння: аналізу, реалізації педагогічної діяльності, планування та ін.; г) дидактичні і творчі здібності, здібність застосовувати наявні знання в практичній діяльності; ґ) досвід розв'язання навчальних методичних задач; д) досвід квазіпрофесійної та професійної діяльності; е) критичне методичне мислення та інші [4, с. 92].

Частина учених вважають, що в структуру методичної компетентності входять професійні знання, професійні уміння та особисті якості.

Науковець О. В. Лебедева до структури методичної компетентності вчителя відносить загальнопедагогічні, дидактичні та конкретно-методичні компоненти [6].

С. Н. Рягін виділяє компоненти методичної компетентності, такі як: мобільність знань (постійне відновлення знань для успішного вирішення завдань тепер і в цих умовах), гнучкість методу (застосування того або іншого методу залежно від умов), критичність мислення (творче, нестандартне мислення), відповідальність за дії [8, с. 123].

Під методичною компетентністю керівника загальноосвітньої школи ми розуміємо таку якість особистості, яка характеризується здатністю оволодівати методичними знаннями в управлінській сфері, уміннями діагностувати та проектувати управлінську діяльність, методично грамотно

використовувати інноваційні технології, проводити моніторинг результатів управлінської діяльності та приймати рішення.

Успішне керівництво школою можливе в тому випадку, коли керівники школи:

- чітко і ясно уявляють зміст, завдання та організаційні засади методичної роботи в освітньому закладі;
- спрямовують діяльність учительського колективу на опанування сучасними методами та методиками навчання і виховання, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду;
- сприяють підвищенню теоретичної та психолого-педагогічної підготовки учителів загальноосвітньої школи, впровадженню у шкільну практику досягнень педагогічної науки;
- організовують методичну роботу педагогічного колективу школи для вивчення державних стандартів, нових навчальних планів, навчальних програм, нормативних та інструктивно-методичних матеріалів;
- надають науково-методичну допомогу педагогічним працівникам школи на різних рівнях: учителям-предметникам, класним керівникам, молодим учителям, батькам школярів, соціальному педагогу, практичному психологу та іншим;
- працюють над підвищенням загальнокультурного рівня та розвитком професійно-педагогічної, методологічної, дослідницької культури, як персональної, так і учителів загальноосвітнього закладу;
- залучають учителів школи до інноваційної діяльності та оволодіння інформаційними технологіями;
- формують учительський та учнівський колективи як єдину педагогічну систему, в якій панує дух творчості, пошуку та затишку.

Виходячи із методичних завдань, які зобов'язані виконувати керівники загальноосвітніх шкіл, можна представити у загальному вигляді структуру їх методичної компетентності такими компонентами: методична освіченість, методичне мислення, методична творчість, методична культура:

- методична освіченість – сукупність методичних знань, умінь, навичок та особистісних якостей управлінця;
 - методичне мислення – система розумових дій, що виникають на основі пізнання, оцінювання та урегулювання управлінської діяльності; вміння визначати цілі, планувати, вибирати оптимальні методи та засоби діяльності;
 - методична творчість – розвиненість уяви, інтуїції, прояв ініціативи, оригінальності і самостійності, вміння успішно та гнучко вирішувати методичні завдання управлінського характеру відповідно до методичної теорії і практики та прояв інтелектуальної активності при прийнятті рішень;
 - методична культура – рівень досконалості, довершеності
-

оволодіння системою цінностей, способами діяльності, якими оволодів керівник загальноосвітньої школи в процесі активної, цілеспрямованої управлінської діяльності (Мал. 1.)

Мал. 1. Структура методичної компетентності керівників загальноосвітньої школи

Усі структурні компоненти методичної компетентності взаємопов'язані та взаємозумовлені. Методичне мислення неможливе без методичних знань та умінь, методична творчість неможлива без володіння розумовими операціями, методичну культуру можна розглядати як результат методичної творчості, методичного мислення та методичної освіченості. Методична компетентність керівника загальноосвітньої школи забезпечує здатність розпізнавати і вирішувати методичні завдання, проблеми, які виникають у ході адміністративно-педагогічної діяльності.

Методична культура керівників є складовою загальної культури керівника загальноосвітньої установи і формується на кожному етапі професійного зростання, впродовж набуття життєвого та фахового досвіду, через рефлексію, засвоєння знань, умінь та навичок як в процесі здобуття професії у навчальному закладі, так і в процесі самонавчання і самоосвіти за допомогою методичного інструментарію з врахуванням освітніх традицій, ідей та ідеалів і є, по суті, найвищим результатом методичної підготовки. У процесі формування методичної компетентності керівника важливу роль відіграє використання інноваційних освітніх технологій, активних та інтерактивних методів навчання, зокрема, проблемно-пошукові методи, метод проектів, тренінги, рольові та ділові ігри та ін.

Методична компетентність залежить від особистісних рис людини, зокрема здібностей і готовності реалізовувати їх у професійній педагогічній діяльності. Для формування методичної компетентності важливим є управлінський досвід, який набувається в процесі професійної діяльності, самонавчання й самовдосконалення особистості керівника.

Розвиток методичної компетентності – це процес, який триває упродовж всієї управлінської діяльності керівника.

Методична компетентність входить в структуру професійно-педагогічної компетентності керівників загальноосвітньої школи і формується в процесі їх безпосередньої підготовки та підвищення кваліфікації у вищих навчальних закладах, а також в процесі самопідготовки.

Ефективна робота загальноосвітньої школи неможлива без високого ступеня професіоналізму команди працівників, підпорядкування будь-якого з напрямів їхньої діяльності загальним цілям, чіткої спеціалізації, продуманої системи розподілу праці; об'єднання, угруповання однорідних видів робіт, їх відносної автоматизації. Динамічна рівновага функціонування загальноосвітньої школи є наслідком чіткої конкретизації діяльності кожного працівника, які знають сферу своїх функціональних обов'язків і відповідальності, мають орієнтири в роботі, постійно знаходяться в пошуку ефективних форм та методів розв'язання завдань. Без наявності чіткої структури методичної компетентності менеджера освіти, керівника освітньої установи не можна говорити про якісну роботу з розвитку всіх напрямів навчально-виховного процесу. Керівники загальноосвітньої школи повинні вміти формувати команду однодумців, а для цього вони повинні володіти відповідними методичними компетенціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варданян Ю. В. Строеие и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием (На материале подготовки педагога и психолога) / Ю. В. Варданян : дисс. ... д-ра пед. наук – М., 1998. – 353 с.
2. Волобуєва Т. Структура професійної компетентності сучасного педагога // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць / [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Слов'янськ : Видавничий центр СДПУ, 2005. – Вип. XXVHL. – С. 33–42., с. 36–37.
3. Глобализация образования : Компетенции и системы кредитов / авт. кол. : А. А. Егоров и др ; Под общ. ред. Ю. Б. Рубина. – М.: Маркет ДС Корпорейшн, 2005. – 490 с.
4. Игна О. Н. Структура и содержание методической компетентности учителя иностранного языка / О. Н. Игна // Ярославский педагогический вестник. – 2010. – № 1. – С. 90–94.

5. Концепція Нової української школи. Рішення Колегії МОН від 27.10.2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>. Назва з екрану.
6. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Лебедева Ольга Васильевна. – Нижний Новгород, 2007. – 184 с.
7. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>. Назва з титул. екрану.
8. Рягин С. Н. Проектирование содержания профильного обучения в старшей школе / С. Н. Рягин // Школьные технологии. – 2003. – № 2. – С. 121–137 с.
9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. С. 58–64.
10. Шарипов Ф. В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф. В. Шарипов // Высшее образование сегодня. – № 1, 2010. С. 73–59.
11. Ягупов В. В. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема / В. В. Ягупов, В. І. Свистун, М. А. Кришталь, В. М. Король // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України // Педагогічні та психологічні науки. 2013. – № 4 (96). – С. 291–301.